

SPOTREBNÉ VÝDAVKY DOMÁCNOSTÍ A VPLYV NA KVALITU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

MARTINA SPIŠIAKOVÁ

CONSUMPTION SPENDING DOMESTIC AND IMPACT ON QUALITY ENVIRONMENT PROTECTION

ABSTRAKT

Vybrať nástroje environmentálnej politiky bola otvorená otázka ako riešiť záležitosti ochrany životného prostredia na dlhú dobu v histórii. Nové výrobné kapacity zahraničných investorov spolu s plnými ekonomickými reformami, mal rozhodný dopad na dobré výsledky v roku 2006 a bude mať pozitívny vplyv na ekonomický rozvoj hospodárstva Slovenskej republiky aj v roku 2007.

Keľúčové slová: *ekonomický rast, prostredie, výdavky domácností, hrubý domáci produkt*

ABSTRACT

Selecting the tools of environmental policy has been an open question of how to resolve environment protection issues for a long time in history. Launching the operation of new production capacities of foreign investors together with fulfilled economic reforms had decisive impact on good results in 2006 and will have a positive influence on the economic development of the Slovak economy even in 2007.

Key words: *economic growth, environment, domestic expense, gross domestic product*

VYJADRENIE VÝVOJA HDP A SPOTREBNÝCH VÝDAJOV DOMÁCNOSTÍ - VZŤAH EKONÓMIE A EKOLÓGIE

Vzťah ekonómie a ekológie vyplýva v podstate zo spoločného princípu. Ekonómia je veda o pravidlách hospodárenia, ekológia je veda o hospodárení biosféry. Základným ekonomickým problémom sú zdroje (suroviny, energie), ktoré sú obmedzené, takže nemôžeme vyrobiť toľko tovaru a poskytnúť toľko služieb, koľko by sme si priali a preto ekonómia neustále rozhoduje, koľko vyrobiť a komu prideliť. Podobný problém rieši príroda prirodzeným výberom. Nakoľko produkcia tovaru a služieb prebieha v uzatvorenom priestore Zeme a s obmedzenými zdrojmi má medzi sebou väzby. Zdroje, ktoré ekonómia využíva a ktoré ovplyvňujú produkciu sú - prírodné zdroje (suroviny, voda, vzduch, organizmy).

Vývoj a hodnotenie ekonomiky mal tiež výrazný vplyv na kvalitu životného prostredia. Hodnotenie prosperity štátu sa hodnotilo hrubým národným dôchodkom čo vlastne predstavuje tržnú hodnotu tovaru a služieb za rok, ktorú delíme počtom obyvateľov v štáte. Veľkosť bola meradlom prosperity štátu, resp. aj kvalitou života jednotlivca. Zo zvyšovaním tohto ukazovateľa sa zvyšovala aj degradácia životného prostredia. Tá vedie k znižovaniu kvality života, ktorá má vplyv aj na dlhodoboponímaný produkčný proces. Od r.1989 bolo navrhnuté používať aj index trvalej hrubej produktivity,

ktorý zahrňuje i mieru súčasného poškodenia životného prostredia. Ešte donedávna sa presadzovala koncepcia trvalo udržateľného rozvoja (sustainable development). Vznikajú pochybnosti o jestvovaní skutočného trvalo udržateľného rozvoja preto sa termín nahrádza "trvalo udržateľný život", ktorý počíta aj s rozvojom pre súčasné i budúce generácie a uspokojovanie základných životných potrieb na úrovni dôstojnej človeku pri zachovaní rozmanitosti prírody a zachovaní jej funkcie.

Cesta k trvalo udržateľnému rozvoju vedie cez využívanie nových technológií, úsporných spotrieb materiálov, zníženie energie, recyklácie a predĺženie životnosti výrobkov.

Pri rozpracovaní problematiky vychádzame z komparácie rokov 2003-2007 hrubého domáceho produktu a konečnej spotreby domácností. Kvalita životného prostredia má rozhodujúci vplyv na ekonomický reprodukčný proces (výrobné a spotrebné aktivity), ktorý spätne ovplyvňuje kvalitu životného prostredia. Pri posudzovaní tohto vzťahu ide o vysvetlenie ďalších vzťahov a súvislostí medzi ekonomickým reprodukčným procesom a problematikou ekonomických škôd spojených so znehodnocovaním životného prostredia.

Ekonomické škody vyplývajúce z ekonomickej straty zo znehodnocovania ŽP, t.j. hodnoty, ktoré neboli vytvorené v dôsledku absencie dočasnej alebo trvalej pracovnej sily vo výrobe, nižšia produktivita ako aj:

- vplyv na rovnováhu zahraničného obchodu (vývoj nových technológií),
- dopady na hospodársky rast (zaťažovanie ŽP a relativizácia hodnôt konzumnej spoločnosti),
- dopady na rozdelenie prírodného bohatstva (ekologické kritéria).

Mierou poškodenia kvality životného prostredia môže byť miera chorobnosti, úmrtnosti, ekonomické straty.

Ešte nedávno sa ekonómovia domnievali, že je možné zabezpečiť rast spotreby výroby a produktivity neobmedzene. Ideálom tohto ekonomického myslenia je vysoko výkonná produktívna a efektívna ekonomika spojená s čerpaním prírodných zdrojov. Úvahy o globálnych a vonkajších obmedzeniach boli ešte do konca 80. rokov pre ekonómiu absurdné a ešte teraz sa väčšinou považujú za príliš vzdialenú budúcnosť. Dôsledkom toho je zdôrazňovanie rozvoja ekonomickej reprodukcie, hlavne produktivity práce bez náležitého zdôvodnenia na druhú časť spoločenského vývojového procesu.

Výdavky domácností za dopravu v rokoch 1996- 2003 neustále narastajú. Najväčšie percento prostriedkov z celkovej spotreby ktoré použili domácnosti na dopravu bolo zaznamenané v roku 2003 (9,9%). Od roku 1996 do roku 2003 narástli výdavky domácností za dopravu o 27%.

Čoraz častejšie sa objavujú názory, že HDP (HNP) ako aj ČDP (ČNP) v nedostatočnej miere zohľadňujú celkovú životnú úroveň a mieru bohatstva danej krajiny. Vychádza sa z toho, že existujú aj činnosti, ktoré nie sú započítané do veľkosti týchto ukazovateľov, ale svojím pôsobením ich vlastne ovplyvňujú a buď pozitívne alebo negatívne. K negatívnym faktorom možno zaradiť znečisťovanie životného prostredia a náklady, ktoré sa spájajú s odstraňovaním škôd vzniknutých z jeho znečisťovania, ale aj dodatočné výdavky na zdravotnú starostlivosť. Škody na životnom prostredí: určité ekonomické činnosti ako napr. petrochemický priemysel, atómová aj tepelná energia a podobne, spôsobujú veľké škody na životnom prostredí.

Tieto škody znižujú ekonomické bohatstvo danej krajiny. Zdravie obyvateľstva: môže ísť pritom o priame škody na životnom prostredí spôsobené znečisťovaním ovzdušia, vôd, pôdy a majetku, ale aj negatívny vplyv na zdravie obyvateľstva. Zaradiť sem treba aj všetky dodatočné náklady, ktoré treba vynaložiť na ochranu a ďalšie zabraňovanie znečisťovania životného prostredia (napr. stavba čističiek a odpadových vôd a pod.) i dodatočné náklady na zdravotnú starostlivosť v dôsledku negatívnych vplyvov na zdravie obyvateľstva.

Spotrebné výdavky domácností, ktoré sú rozhodujúcou zložkou agregátnych výdavkov, ovplyvňujú vývoj celkových agregátnych výdavkov, čím pôsobia aj na výrobu, output a zamestnanosť. Rozhodnutia o spotrebných výdavkoch sú dôležité z hľadiska krátkodobého horizontu- pretože

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:
Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniaciach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

predstavujú časť agregátnych výdavkov, ako aj z hľadiska dlhodobého horizontu- pretože sú súčasne rozhodnutiami o úsporách, ktoré podmieňujú výkonnosť ekonomiky.

Ak chceme predikovať efekty pohybu agregátnych výdavkov na rovnovážny produkt, v tomto prípade efekt spotrebných výdavkov, musíme vychádzať z ich vplyvu na agregátne výdavky.

Spotrebné výdavky domácností sú zachytené v Európskom systéme národných účtov pod konečnou spotrebou domácností. Konečná spotreba domácností zahŕňa nákupy na trhu statkov a služieb, poľnohospodárske potravinové výrobky, ktoré produkujú domácnosti farmárov pre vlastnú spotrebu, produkciu súkromných záhrad, výrobky a služby v naturáliách, sociálne dávky v naturáliách, imputové nájomné a ostatné výdavky.

Spotrebné výdavky sú vo vzájomnej väzbe s vývojom HDP. Pri výraznejších výkyvoch HDP sú výkyvy spotrebných výdavkov spravidla miernejšie. Výraznejší prepád v spotrebných výdavkoch sa však môže prostredníctvom poklesu agregátnych výdavkoch viesť k poklesu výroby a poklesu nezamestnanosti.

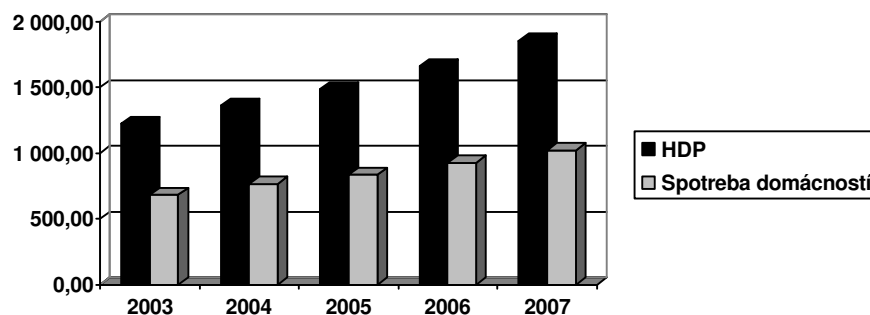
V roku 2000 bol zaznamenaný pokles spotrebných výdavkov vo výške 3,4% pri 2,2 tempe rastu HDP. V roku 2003 spotrebné výdavky stagnovali pri 4% tempe rastu HDP. Stlmenie rastu spotrebných výdavkov, resp. ich pokles bol odrazom súbežného pôsobenia viacerých skutočností. V roku 2004 bol zaznamenaný pozitívny zvrat vo vývoji spotrebných výdavkov (2% nárast). Hrubý domáci produkt SR v b.c. vzrástol z 1 222,5 mld. Sk (2003) na

1 851,8 mld. Sk (2007) a následne možno konštatovať, že konečná spotreba domácností v b.c. vzrástla z 683,5 mld. Sk (2003) na 1 020,1 mld. Sk (2007).

Tab.1 - Vývoj HDP, konečnej spotreby (v mld. Sk v b. c.) SR.

	2003	2004	2005	2006	2007
Hrubý domáci produkt					
mld. Sk b.c.	1 222,5	1 361,7	1 485,3	1 659,6	1 851,8
Konečná spotreba domácností					
mld. Sk b.c.	683,5	764,9	836,1	928,5	1 020,1

Vývoj spotrebných výdavkov domácností a HDP v SR za obdobie 2003-2007 charakterizuje grafické znázornenie – obr. 1.

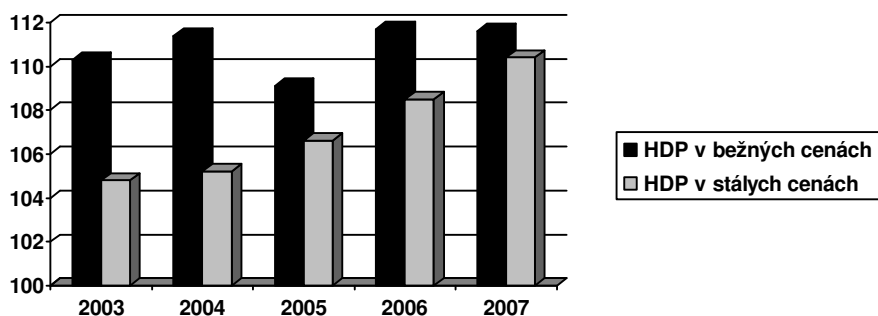
Obr. 1 - Vývoj spotrebných výdavkov domácností a HDP (v mld. Sk v b.c.) SR za obdobie 2003-2007.

Vývoj spotrebných výdavkov domácností v SR v rokoch 2003-2007 ovplyvňovali viaceré faktory, ktoré mohli výraznejšie podmieniť vývoj spotrebných výdavkov domácností:

- daňová reforma, reforma zdravotníctva, školstva, dôchodková reforma, sociálna reforma,
- reálne zmeny kurzu, resp. očakávané zmeny kurzu
- vývoj nezamestnanosti, resp. očakávania zmien v zamestnanosti,
- vývoj nominálnych, resp. reálnych dôchodkov,
- zmeny v rozdeľovaní dôchodkov,
- zmeny bežných výdavkov domácností,
- zmeny cenovej hladiny
- zmeny vo vybavenosti domácností statkami dlhodobej spotreby
- agresívne obchodné stratégie podnikateľských subjektov zamerané na všetkých členov domácností (katalógový predaj, splátkový predaj, lízing)
- zmena stratégie komerčných bánk vo vzťahu k domácnostiam (spotrebné úvery tak účelové, ako aj bezúčelové)
- účasť v rámci rôznych aktivít tieňovej ekonomiky.

Ako odpoveď na otázku, či spotrebné výdavky sú najstabilnejší komponent agregátnych výdavkov, nám okrem vývoja absolútneho objemu spotrebných výdavkov a HDP, ako aj percentuálneho podielu spotrebných výdavkov na HDP poslúži tiež porovnávanie dynamiky vývoja spotrebných výdavkov vo vzťahu k dynamike vývoja HDP, ktoré poskytujú obr. 2 a 3.

Hrubý domáci produkt v bežných cenách v roku 2005 oproti roku 2004 predstavuje relatívne zníženie o 2,3% a následne v roku 2006 evidujeme zvýšenie o 2,6% oproti roku 2005. HDP v stálych cenách predstavuje najnižšiu hodnotu v roku 2003 a to 104,8%, pričom najvyššiu hodnotu evidujeme 110,4% v roku 2007.

Obr. 2 - Indexové vyjadrenie vývoja HDP v SR za obdobie 2003-2007

Hrubý domáci produkt (HDP) v bežných cenách zostavený výdavkovou (spotrebnou) metódou zodpovedá súčtu konečnej spotreby domácností, konečnej spotreby neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, konečnej spotreby verejnej správy, tvorby hrubého fixného kapitálu, zmeny stavu zásob, salda vývozu a dovozu výrobkov a služieb.

Ak meriame a vyjadrujeme hodnotu výstupu v danom období v trhových cenách tohto obdobia, tj. v bežných trhových cenách, hovoríme o nominálnom hrubom domácom produkte.

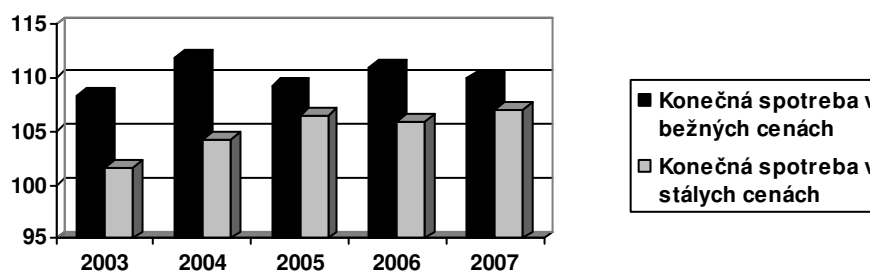
Ak meriame a vyjadrujeme hodnotu výstupu v danom období v stálych cenách základného roka (vylúčime tým zmeny trhových cien), získame veličinu reálny hrubý domáci produkt.

Údaje prezentujú hrubý domáci produkt prepočítaný do stálych cien predchádzajúceho roka a do stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000 na strane použitia.

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:
Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniciach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

Na porovnávanie výkonnosti ekonomiky v rôznych rokoch by sme mali vždy používať len reálny HDP a nie nominálny HDP. Zmeny v reálnom HDP z roka na rok nám ukazujú, ako sa zvyšuje (alebo znižuje) výkonnosť ekonomiky.

Indexové vyjadrenie spotrebných výdavkov domácností v SR za obdobie 2003-2007 predstavuje najvyšší nárast v roku 2004. V roku 2007 oproti roku 2006 dosahuje konečná spotreba v bežných cenách pokles o 1,1%. Najnižšie konečná spotreba bola v roku 2003, t.j. 108,3% v b.c. a 101,6% v s.c.

Obr.3 - Indexové vyjadrenie vývoja spotrebných výdavkov domácností v SR za obdobie 2003-2007.

Ako vidieť z konkrétnych údajov i grafického znázornenia HDP a spotrebných výdavkov, dynamiku ich vývoja v skúmanom období charakterizovali značné výkyvy, avšak podiel spotreby na hrubom domácom produkte bol zväčša relatívne stabilný. Z toho relatívne stabilného podielu možno predikovať vývoj spotrebných výdavkov v budúcnosti. Nemožno však jednoznačne vylúčiť vznik medzery tak z dôvodu nadvýroby, ako aj z dôvodu podvýroby, v prípade neočakávanej zmeny v správaní domácností. Ak sa zvyšujú spotrebné výdavky v zmysle záujmu o domáce statky alebo služby, vytvárajú sa priaznivé predpoklady pre rast HDP a rast zamestnanosti. Inak dochádza k poklesu čistého exportu, ktorý je organickou zložkou celkového dopytu po domácich statkoch a službách.

Vo všeobecnosti prevažujú vo výhl'adoch do budúcnosti pozitívne očakávania, ktoré sa vzťahujú aj na vývoj spotrebných výdavkov domácností. Sú však podmienené reálnou výkonnosťou ekonomiky, ako aj synergickým pôsobením celého radu determinantov a subdeterminantov spotreby.

K potenciálnym rizikám nenaplnenia prognóz možno zaradiť tak interné riziká, ako aj riziká externého charakteru. K interným rizikám možno priradiť nenaplnenie očakávaní jednotlivých reforiem, nedosiahnutie predkladaného zvyšovania zamestnanosti, nominálnych miezd, produktivity práce a reálnych miezd, pretrvávanie legislatívnych nedostatkov, nízkej vymáhateľnosti práva, netransparentného správania, t.j. aj zachovanie prostredia akceptujúceho vysokú mieru korupcie.

Dôležitú úlohu však môžu zohrať i riziká externého charakteru, ku ktorým patria napríklad geopolitické riziká alebo rozhodnutia národných, nadnárodných resp. medzinárodných subjektov hospodárskej politiky, ktoré môžu viesť k tomu, že niektoré očakávania sa nenaplnia. Príkladom je proklamovanie liberalizácie pohybu pracovných síl v rámci EÚ, ktoré je však v protiklade s rôznymi dlhými prechodnými obdobiami, v rámci ktorých si pôvodné členské štáty rôznymi nástrojmi chránia svoje pracovné trhy.

ZÁVERY

Dnes vo všeobecnosti si uvedomujeme, že človek dosiahol veľký pokrok v oblasti vedy, techniky a hospodárstva, na druhej strane doviedol životné prostredie do stavu, ktorý môžeme často nazvať katastrofickým. Tu vystupuje problém medzi ekonomickým rastom a kvalitou životného prostredia. Ekonomická skúsenosť jednoznačne potvrdzuje, že kvalita prostredia je limitujúcim

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:

Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

prvkom ďalšieho hospodárskeho vývoja, t.j. ekologické problémy stávajú sa limitujúcim prvkom pre ďalší rozvoj človeka. Na tomto vzťahu sa kríži hĺbka poznania s hodnotovou sústavou. Ak nechceme, aby sa táto tendencia zhoršovala, je potrebné prehodnotiť náš vzťah k prírode a vytvoriť nový hodnotový systém, ktorý by mal určovať konanie na jednotlivých úrovniach organizácie spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] CÁR, M.: Diferencovanosť výdavkovej situácie domácností na Slovensku sa v rokoch 1992- 1996 prehĺbila. Trend 27. 8. 1997
- [2] KOLLÁR, V.: Environmentálne aspekty manažérstva. Ekomóm, Bratislava, 1998
- [3] LYSÝ, J. a kol.: Ekonómia v novej ekonomike. Bratislava: JURA EDITION, 2005
- [4] ROZBORILOVÁ, D.: Teórie spotreby, úspor, investícií a vládnych výdavkov. Bratislava: JURA EDITION, 2005
- [5] SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D.: Ekonómia. Bratislava: ELITA, 2000
- [6] Štatistická ročenka SR 2004, 2005, 2006. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV-Štatistický úrad SR, 2004, 2005, 2006.

ADRESA AUTORA

Ing. Martina Spišiaková, Katedra ekonómie a ekonomiky, Fakulta manažmentu, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra č.1, 080 78 Prešov, Slovenská republika, e-mail: [>m.spisiakova@azet.sk<](mailto:m.spisiakova@azet.sk)

RECENZENT

Doc. Ing. Rastislav Kotulič, PhD., Katedra ekonómie a ekonomiky, Fakulta manažmentu, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra č.1, 080 78 Prešov, Slovenská republika, e-mail: [>rkotulic@unipo.sk<](mailto:rkotulic@unipo.sk)